

Inštitút pre výskum práce a rodiny
Institute for Labour and Family Research

METODIKA PRIMÁRNEJ PREVENČIE RODOVO PODMIENENÉHO NÁSILIA PÁCHANÉHO NA ŽENÁCH A DIEVČATÁCH PRE UČITEĽSKÉ PROFESIE

Katarína Minarovičová

2023

„Domov musí byť bezpečné miesto pre všetkých“

Metodika primárnej prevencie rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách a dievčatách pre učiteľské profesie

Autorka: Mgr. Katarína Minarovičová, PhD.

Bratislava, 2023

Odborná garancia: Oľga Pietruchová

Vydanie: Prvé vydanie

Vydavateľ: Inštitút pre výskum práce a rodiny

Rok vydania: 2023

Rozsah: 50 strán

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

OBSAH

ÚVOD	6
1 Rodová nerovnosť v spoločnosti a násilie páchané na ženách a dievčatách	8
1.1 Definovanie základných pojmov	8
ROD A POHLAVIE	9
RODOVÉ NEROVNOSTI.....	9
RODOVÉ STEREOTYPY	9
PATRIARCHÁT	11
RODOVÁ PODMIENENOSŤ NÁSILIA	11
NÁSILIE NA ŽENÁCH A DIEVČATÁCH	12
DOMÁCE NÁSILIE	12
SEXUALIZOVANÉ NÁSILIE	13
KYBERŠIKANA.....	14
1.2 Dynamika násilia na ženách.....	15
Individualizácia násilia	15
Moc a kontrola.....	15
Kultúrne a sociálne vplyvy	15
Systematické nerovnosti.....	15
1.3 Mýty o násilí páchanom na ženách	16
1.4 Odporúčania pre učiteľky a učiteľov v prípade identifikácie násilia	18
2 Rozvoj citlivosti k rodovej problematike v školskom prostredí	21
2.1 Rodové nerovnosti v školskom prostredí.....	21
Zastúpenie učiteľov a učiteľiek	21
Podpora vo vzdelávaní a kariérom postupe	22
Rozdiely v očakávaniach a hodnotení.....	22
Vzdelávacie materiály a stereotypy	23
Rodové stereotypy a učebnice	23
2.2 Rodové nerovnosti mimo školy, rodinné prostredie a vrstovníci.....	25
3 Podpora rovnosti a rešpektu vo vzdelávaní	29
3.1 Rodovo citlivé vzdelávanie.....	29
Rodovo citlivé vzdelávanie a vzťahová sexuálna výchova	29
<i>Rodovo citlivá práca s dievčatami</i>	29
<i>Typy na aktivity:</i>	29

<i>Rodovo citlivá práca s chlapcami</i>	30
<i>Typy na aktivity:</i>	30
<i>Vzťahová sexuálna výchova</i>	32
3.2 Aktívna úloha učiteliek a učiteľov.....	32
4 Identifikácia príznakov násilia a intervencia	35
4.1 Identifikácia násilia, prejavy násilia	35
4.2 Princípy a odporúčania pre prevenciu násilia.....	36
5 Sieťovanie a vytváranie partnerstiev	40
5.1 Budovanie podporujúcej a bezpečnej školskej klímy	40
5.2 Odporúčaná odborná literatúra a možnosti spolupráce so vzdelávacími organizáciami	42
5.3 Legislatíva a záväzné dokumenty o eliminácii rodových stereotypov vo vzdelávaní.....	45
Odporúčanie RE č. 1281 O rodovej rovnosti vo výchove (z roku 1995).....	45
Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)	46
Záver	48
Použitá literatúra	49

ÚVOD

Metodika primárnej prevencie rodovo podmieneného násilia na ženách a dievčatách je určená pre učiteľské profesie. Metodika zohľadňuje komplexný prístup k danej téme a pomáha učiteľkám a učiteľom účinne pracovať na prevencii násilia páchaného na ženách a dievčatách. Je založená na oboznámení sa s fenoménom rodovej nerovnosti v spoločnosti a jeho prepojení s problematikou násilia, na rozvoji rodovej citlivosti vo vzdelávacom procese, na podpore rovnosti a rešpektu, identifikácii príznakov násilia a intervencii, vytváraní rodovo rovného školského prostredia, partnerstiev a sieťovaní.

V súčasnom svete, kde spoločenské vzťahy dynamicky prechádzajú neustálymi zmenami, je nevyhnutné, aby vzdelávacie inštitúcie, učiteľky a učitelia zohrávali aktívnu úlohu v prevencii a eliminácii násilia, najmä násilia páchaného na ženách a dievčatách. Rodovo podmienené násilie je závažným problémom, ktorý ovplyvňuje životy mnohých jednotlivcov a spoločností bez ohľadu na ich socioekonomický status či vzdelanie.

Medzi ciele školského vzdelávania patrí aj rozvíjanie zmyslu pre vzájomnosť, starostlivosť a spravodlivosť. Cieľom je tiež viesť žiactvo k uplatňovaniu svojich práv a rešpektovaniu práv iných (*Štátny vzdelávací program, 2015*). Rodová rovnosť a prevencia násilia patria k základným pilierom spravodlivej spoločnosti. Metodika, ktorú predkladáme, sa snaží podporovať tieto hodnoty a jej ambíciou je pomôcť učiteľkám a učiteľom pracovať a vytvárať také prostredie, v ktorom vychovávajú generáciu mladých ľudí, ktorí budú aktívne vytvárať rodovo rovné vzťahy, založené na rešpekte a úcte. Je našou úlohou formovať spoločnosť, v ktorej bude rodovo podmienené násilie minulosťou, a kde má každý jednotlivec právo na bezpečný a rešpektujúci život bez ohľadu na to, či sa jedná o ženy alebo mužov.

Primárnu prevenciu rodovo podmieneného násilia páchaného na ženách a dievčatách vnímame v týchto rovinách:

- Identifikácia rodových nerovností v spoločnosti a jej prepojenie s násilím páchaným na ženách a dievčatách.
- Potreba rozvoja citlivosti k rodovej problematike v školskom prostredí.
- Podpora rovnosti a rešpektu vo vzdelávaní.

- Identifikácia príznakov násilia a intervencia.
- Sieťovanie a vytváranie partnerstiev.

Domnievame sa, že presadzovanie rodovej rovnosti v spoločnosti a zvlášť v párových vzťahoch, vedie k reálnej rovnováhe moci medzi ženami a mužmi a predchádza tak vzniku násilia. V procese primárnej prevencie rodovo podmieneného násilia zohráva kľúčovú úlohu presadzovanie nulovej tolerancie násilia, ktoré je založené na porozumení jeho príčinám, mechanizmu a dôsledkom.

1 Rodová nerovnosť v spoločnosti a násilie páchané na ženách a dievčatách

Kapitola poskytuje učiteľkám a učiteľom informácie o rodových nerovnostiach v spoločnosti a ich prepojení s násilím na ženách a dievčatách. Jej cieľom je poskytnúť základné informácie o pojmoch, ako sú rodová diskriminácia, stereotypy a patriarchát. Zameriava sa na osvetlenie pojmov: rodová nerovnosť, násilie páchané na ženách a dievčatách, sexualizované násilie, domáce násilie, rodovo podmienené násilie, kyberšikana.

1.1 Definovanie základných pojmov

Z hľadiska presadzovania rodovej rovnosti ponúka koncept rodu dva významné momenty, ktoré môžu poslúžiť na pochopenie vznikajúcich a pretrvávajúcich nerovností, ale aj na predchádzanie ich posilňovania:

- identifikuje príčiny nerovnosti
- naznačuje spôsoby zmeny.

Rod je dôležitým analytickým nástrojom, ktorý nám pomáha odhaliť príčiny a dôsledky nerovnosti žien a mužov v spoločnosti. Rod sa ako jeden zo základných sociálnych konštruktov premieta do všetkých aspektov a úrovní spoločenského života (Connell, 2006):

- individuálnej (identita),
- emocionálnej (sociálne vzťahy),
- produkcie a inštitúcií (rodina, škola, pracovný trh, deľba práce,...) a
- symbolickej úrovne (jazyk, kultúra, hodnoty,...).

Rod tiež vyjadruje mocenský vzťah, kedy moc nie je vlastnosťou jednotlivcov, ale je základným aspektom sociálneho života a teda aj všetkých sociálnych vzťahov (Connell, 2006).

ROD A POHLAVIE

POHLAVIE	ROD
Pohlavie (angl. <i>sex</i>) označuje to, čo je ženám a mužom dané biologicky. Čiže to, akú úlohu môžu mať v reprodukcii.	Rod (angl. <i>gender</i>) označuje všetko to, čo sa očakáva od muža alebo od ženy. Čiže to, čo spoločnosť chápe ako ženskosť a mužskosť.
Pohlavie definujú pohlavné orgány, chromozomálna a hormonálna výbava a druhotné pohlavné znaky.	Rod je súbor spoločnosťou vytvorených rolí a vzorov správania, ktoré daná spoločnosť považuje za primerané, príp. „správne“ pre ženy a mužov. Rod je často označovaný aj ako sociálny aspekt biologického pohlavia.
Biologické znaky žien a mužov sú na celom svete rovnaké.	Rodové roly sú naučené a menia sa v závislosti od času, miesta aj kultúry.

RODOVÉ NEROVNOSTI

Rodové nerovnosti sa týkajú systémového a štrukturálneho znevýhodňovania jedného rodu/pohlavia voči druhému, pričom zohľadňujú sociokultúrne, ekonomické a politické aspekty života. Osveta o týchto nerovnostiach je kľúčová, pretože mnohí jednotlivci si nie sú vedomí existencie alebo dôsledkov týchto nerovností v ich každodennom živote.

RODOVÉ STEREOTYPY

Rodové stereotypy sú predsudky alebo opakujúce sa očakávania, ktoré sa týkajú správania, vlastností, schopností a úloh spojených s mužmi alebo ženami. Tieto stereotypy vznikajú a upevňujú sa v spoločnosti prostredníctvom kultúrnych, sociálnych a historických faktorov, a môžu mať vplyv na formovanie rodových rolí a hierarchií v rámci spoločenského usporiadania.

Rodové stereotypy sa môžu objavovať v rôznych oblastiach života, vrátane vzdelávania, pracovného prostredia, médií, a dokonca aj v osobnom živote. Príkladom rodových stereotypov sú očakávania, že muži by mali byť silní, nezávislí a schopní riešiť problémy, zatiaľ čo ženy by mali byť citlivé, starostlivé a venovať sa rodine. Tieto stereotypy môžu obmedzovať možnosti jednotlivcov, vytvárať nerovnosti a prispievať k udržiavaniu rodových nerovností v spoločnosti a môžu viesť k rodovej diskriminácii.

Rodové stereotypy sú teda predsudky, ktoré sa týkajú ženskosti a mužskosti, sú považované za dané a nemenné. Môžeme ich charakterizovať ako stabilný prvok vo vedomí, ktorý reguluje vnímanie a hodnotenie určitých javov, ovplyvňuje názory, postoje a správanie sa.

O rodových stereotypoch hovoríme aj vtedy, ak nediferencovane a paušálne prisudzujeme určité vlastnosti všetkým členom danej skupiny.

Rodové stereotypy sa vyznačujú:

- ostrou bipolarizáciou (napr. ženské vs. mužské, emócia vs. rozum, ...),
- nepriechodnosťou hraníc (buď alebo), a
- asymetrickými vzťahmi medzi týmito bipolaritami (dominantné vs. podriadené).

Za negatívne dôsledky rodových stereotypov v spoločnosti môžeme považovať:

- násilie v párových vzťahoch
- poruchy príjmu potravy (majú súvis s konceptom mýtu krásy)
- vyvlastnená sexualita (predčasný vstup do sexuálneho života, neželané tehotenstvo,..)
- rodičovstvo – prezentované ako výlučná doména žien
- mužskosť sa vylučuje s citlivosťou, empatiou (chlapci neplačú, strach zo zlyhania, samovraždy,...)
- muž = človek (mužské sa vydáva za všeobecne ľudské, čo má za následok disponovanie mocou, a zneviditeľňovanie žien v dejinách).

Príklady rodových stereotypov, ktoré sú spojené so „ženskými“ a „mužskými“ vlastnosťami:

MUŽI	ŽENY
Silní	Slabé
Nadriadení	Podriadené
Racionálni	Emocionálne
Aktívni	Pasívne
Rozhodnosť	Starostlivosť
Verejná sféra	Domáca sféra
Platená práca	Neplatená práca

PATRIARCHÁT

Patriarchát je sociálny systém a kultúrna paradigma, v ktorej je moc a autorita koncentrovaná v rukách mužov. Tento systém upevňuje a posilňuje rodové nerovnosti, pričom muži majú dominantnú úlohu vo verejnom i súkromnom živote. Patriarchálny systém ovplyvňuje nielen individuálne vzťahy, ale aj inštitucionálne štruktúry, čím prispieva k pretrvávaniu rodových nerovností a stereotypov. Patriarchát je často sprevádzaný hierarchiou, kde muži zaujímajú vedúce pozície a ženy sú často marginalizované alebo sa od nich očakáva, že sa podriadia mužskej autorite. Tento termín sa používa nielen na opis konkrétnych spoločností, ale aj na analytický nástroj na skúmanie a identifikovanie rodových vzťahov a štruktúr vo všeobecnosti.

RODOVÁ PODMIENENOSŤ NÁSILIA¹

Rodová podmienenosť násilia na ženách vyjadruje, že mužské násilie páchané na ženách sa chápe v jeho širokom sociálnom kontexte, a nie ako individuálny problém konkrétneho vzťahu. Násilie na ženách je hlboko zakorenené v sociálnej a kultúrnej štruktúre, normách a hodnotách, ktorými sa riadi spoločnosť a je často podporovaný kultúrou mlčania.

Násilie na ženách je výsledkom sociálneho konštruktumu mužskosti, radu tradícií, zvykov a presvedčení, ktoré umožňujú niektorým mužom získať nadvládu a kontrolu nad ženami. Používanie násilia sa tak stane prostriedkom uskutočňovania tejto nadvlády a kontroly.

¹ Zdroj: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/pojmy/>

NÁSILIE NA ŽENÁCH A DIEVČATÁCH

Násilie na ženách a dievčatách sú všetky činy rodovo podmieneného násilia namierené voči ženám a dievčatám, ktoré majú alebo môžu mať za následok telesnú, sexuálnu, duševnú, ale aj ekonomickú ujmu alebo utrpenie vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo svojvoľného zbavenia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.

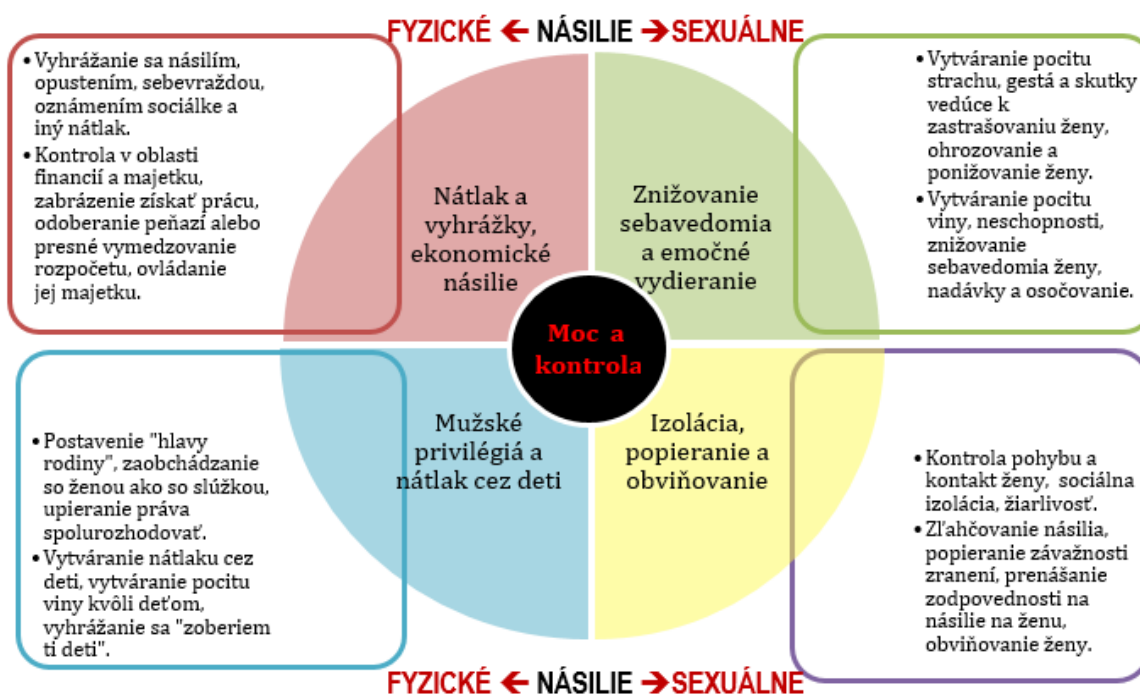
DOMÁCE NÁSILIE

Domáce násilie zahŕňa všetky činy telesného, sexuálneho, psychického, sociálneho alebo ekonomického násilia, ktoré pácha osoba, ktorá je alebo bola blízkou osobou obeť. Domáce násilie zahŕňa partnerské násilie, ako aj násilie medzi ostatnými členmi a členkami rodiny.

Domáce násilie je spôsob udržovania kontroly násilníka nad obeťou a je charakteristické určitými **vzorcami správania a cyklom násilia**.

Jeho cieľom je obeť zastrašiť, ponížiť, manipulovať, urobiť závislou a neschopnou samostatného rozhodovania a konania, zraniť psychicky a fyzicky, v niektorých prípadoch prichádza k vražde obeť.

Koleso moci a kontroly:

Obrázok 1 Koleso moci a kontroly (Zdroj: Duluth model)

K stratégii uplatňovania moci a kontroly patria aj prostriedky, ktoré sa na prvý pohľad nemusia javiť ako súčasť násillia:

- ubezpečovanie o láske po týraní,
- „udobrovanie“ prostredníctvom sexuality,
- apely na morálne svedomie ženy a jej materský cit,
- vyhrážanie sa samovraždou,
- príležitostné pozornosti.

Toto správanie takisto zabraňuje ženám, aby si uvedomili závažnosť násillia a škody, ktoré spôsobuje, prípadne aby mohli vyvodiť dôsledky.

SEXUALIZOVANÉ NÁSILIE

Sexualizované násilie je forma agresie, pri ktorej je sexuálny aspekt zámerne využívaný na ponižovanie, zastrašovanie alebo kontrolu obeť. Toto násilie môže naberať rôzne formy, vrátane fyzického napádania, sexuálneho obťažovania, znásillenia, ale aj psychologickej

manipulácie s explicitným sexuálnym obsahom. Jeho cieľom je často nielen spôsobiť fyzické alebo emocionálne utrpenie, ale aj ovládať, ponížiť alebo vyvíjať nátlak nad obeťou prostredníctvom sexuálne ladených prostriedkov.

Takéto násilie môže byť uskutočňované v rôznych kontextoch, medzi osobami v partnerských vzťahoch, ale aj v mocenských vzťahoch, ako sú napríklad pracovné alebo inštitucionálne situácie, ale aj vo vojnách alebo konfliktoch. Dôležitým aspektom sexualizovaného násilia je aj jeho často rodovo podmienený charakter, a teda môže byť motivovaný nadvládou, kontrolou a prejavom nerovnosti medzi ženami a mužmi.

Vyvolávanie strachu je ďalším prostriedkom násilia na ženách a súčasťou jeho dynamiky. Strach pred ďalším násilím sa často stáva najsilnejším nástrojom útlaku. Potom už vôbec nie je potrebné použiť telesné násilie, samotný strach pred ním pôsobí zstrašujúco.

Často sa vyskytuje aj **obťažovanie** prostredníctvom sústavných telefonátov, nočných telefonátov, prípadne špehovanie.

Prenasledovanie a vyhrážanie sa na pracovisku a doma rôznymi prostriedkami (osobne, prostredníctvom emailov, správ, listov), sú ďalším často používaným prostriedkom na kontrolu obeť.

Vyskytuje sa aj **vyhrážanie sa zbraňou** a **vyhrážanie sa ublížením tretím osobám** (deťom, príbuzným), ale aj domácim zvieratám.

KYBERŠIKANA

Kyberšikana zameraná na ženy a dievčatá, tiež známa ako kybernásilie zamerané na pohlavie alebo online násilie páchané na ženách, predstavuje digitálnu formu agresie, ktorá sa vyznačuje používaním elektronických médií a komunikačných technológií na ponižovanie, zstrašovanie alebo šírenie nenávisťi voči jednotlivkyniam či skupinám na základe ich rodu, či pohlavia. Kyberšikana môže zahŕňať rôzne formy online násilia, vrátane sexuálneho obťažovania, šírenia sexistických komentárov, vyhrážok, odhaľovania, osobných informácií alebo manipulácie s digitálnym obsahom s cieľom ponižovať a kontrolovať obeť.

1.2 Dynamika násilia na ženách

Násilie páchané na ženách predstavuje zložitý a viacdimeziálny problém, ktorý siaha ďaleko za hranice jednotlivých fyzických činov, či útokov. Dynamika násilia siaha od individuálnych vzťahov po širšie sociokultúrne štruktúry a hrá kľúčovú úlohu v pretrvávajúci a šírení tohto spoločenského problému.

Individualizácia násilia

Násilie páchané na ženách môže začínať v rámci individuálnych vzťahov. Môže byť skryté, postupné a často začína emocionálnym zneužívaním. Tieto formy násilia môžu prechádzať nepovšimnuté, keďže zranenia nie sú vždy viditeľné a obeť môže držať násilie v tajnosti.

Moc a kontrola

Dynamika násilia často spočíva v posilňovaní moci a kontroly. Páchatel' využíva rôzne prostriedky, aby si udržal nad obeťou mocenskú prevahu. To môže zahŕňať manipuláciu, obťažovanie, izoláciu a finančnú závislosť. Mocenská nerovnováha sa týmto spôsobom môže zakoreniť v každodennom živote obeť.

Kultúrne a sociálne vplyvy

Rodové stereotypy, tradície a kultúrne normy môžu posilňovať násilie páchané na ženách. Patriarchálne štruktúry, ktoré udeľujú mužom nadradenú úlohu, môžu vytvárať prostredie, kde sa násilie toleruje alebo bagatelizuje. Sociokultúrne faktory môžu obmedzovať prístup k vzdelaniu, ekonomickej nezávislosti a právam žien, čím prispievajú k udržiavaniu cyklu násilia.

Systematické nerovnosti

Násilie páchané na ženách nie je izolovaným javom, ale je často prepojené so širším kontextom systémových nerovností. Nižšie zastúpenie žien v politike, ekonómii a verejnom živote, môže vytvárať prostredie, kde sa násilie toleruje, a obeť majú obmedzené možnosti nájsť pomoc a domôcť sa spravodlivosti.

Dynamika násilia páchaného na ženách je komplexná a multifaktorová, kde sa individuálne skúsenosti prelínajú so sociokultúrnymi a systémovými faktormi. Riešenie tohto problému si vyžaduje nielen individuálnu podporu a ochranu, ale aj spoločné úsilie o transformáciu spoločenských hodnôt a boj proti štruktúram, ktoré podporujú násilie. Škola je prostredie, ktoré môže pomôcť eliminovať rodové stereotypy vo výchove a vzdelávaní a môže prispieť k väčšej demokratizácii spoločnosti a vzťahov.

1.3 Mýty o násilí páchanom na ženách

V spoločnosti ešte stále pretrvávajú mýty o násilí páchanom na ženách. Je vhodné pracovať s mýtmi o násilí na hodinách a diskutovať so žiačkami a žiakmi o týchto mýtoch.

Mýtus 1: "Obete si násilie privolávajú svojím správaním."

Skutočnosť: Násilie nie je nikdy oprávnené a nikdy to nie je vina obete. Tento mýtus posilňuje neopodstatnené obviňovanie obetí a odvádza pozornosť od zodpovednosti páchatelia za svoje nelegálne a neetické správanie.

Mýtus 2: "Násilie páchané na ženách sa deje len v sociálne slabých rodinách alebo sociálnych skupinách. "

Skutočnosť: Násilie páchané na ženách nevyberá podľa sociálneho postavenia, pôvodu alebo ekonomickej situácie. Môže sa vyskytnúť v akejkoľvek skupine alebo vrstve spoločnosti. Pravdou je, že násilie nemá výlučne sociálne príčiny.

Mýtus 3: "Verbálna či emocionálna zneužívanie nie sú také vážne ako fyzické násilie."

Skutočnosť: Všetky formy násilia, vrátane verbálneho a emocionálneho zneužívania, majú vážne dôsledky pre obeť. Nemajú nižšiu váhu alebo nevplyvajú menej na psychické zdravie. Tento mýtus podceňuje vplyv neverbálnych foriem násilia.

Mýtus 4: "Len ženy sú obeťami násilia páchaného na partneroch."

Skutočnosť: Násilie môže postihnúť ženy aj mužov. Tento mýtus obmedzuje pohľad na obeť na ženy a zároveň môže brániť mužom v hľadaní pomoci a podpory.

Mýtus 5: "Ak by obetiam naozaj záležalo na sebe a deťoch, odchádzali by."

Skutočnosť: Odchod od násilného vzťahu nie je jednoduchý a môže byť nebezpečný. Obete môžu čeliť rôznym prekážkam, vrátane hrozby o vlastný život, či finančných obmedzení. Odsúdenie obetí za to, že neodchádzajú, nerešpektuje zložitost' a nebezpečenstvo násilných vzťahov.

Mýtus 6: "Násilie páchané na ženách sa deje iba v partnerských vzťahoch."

Skutočnosť: Hoci mnoho prípadov násilia páchaného na ženách sa deje v partnerských vzťahoch, násilie môže nastať aj mimo nich, napríklad v rodine, na pracovisku alebo v spoločnosti. Tento mýtus zjednodušuje a obmedzuje chápanie problému.

Mýtus 7: "Násilie páchané na ženách je výsledkom emocionálnej straty kontroly páchatel'a."

Skutočnosť: Násilie páchané na ženách je často formou kontroly a mocenského správania, nie nekontrolovateľných emócií. Páchatel' môže byť schopný plánovať a uplatňovať kontrolu nad obeťou.

Mýtus 8: "Ak žena nehlási násilie, zrejme ho neprežíva."

Skutočnosť: Mnohé obeť násilia mlčia z rôznych dôvodov, vrátane strachu, hanby, alebo obáv o bezpečnosť. Nedostatok hlásení neznamena, že násilie neexistuje.

Eliminácia týchto mýtov je kľúčová pre pochopenie komplexnosti rodovo podmieneného násilia a podporu obetí bez odsúdenia či nedorozumenia.

1.4 Odporúčania pre učiteľky a učiteľov v prípade identifikácie násilia

Učiteľky a učelia by mali byť schopní rozpoznávať fyzické, emocionálne a behaviorálne príznaky, ktoré by mohli naznačovať násilie páchané na ženách. Tieto môžu zahŕňať nevysvetliteľné modriny, zmeny v správaní, známky úzkosti alebo depresie. Môže sa stať, že sa dieťa zverí, že zažíva násilie alebo býva svedkom násilia páchaného na ženách. Odporúčame:

- **Zachovajte dôvernosť a bezpečie**

Zabezpečte, že informácie týkajúce sa prípadov násilia budú zachovávané s dôvernosťou. Zabezpečte bezpečné a dôverné prostredie pre žiačky a žiakov, aby sa cítili schopní zdieľať svoje skúsenosti.

- **Vytvorte podporné prostredie**

Vytvárajte také prostredie, kde sa študentky a študenti cítia slobodní hovoriť o násilí a kde sa tieto témy neodsudzujú. Podporujte otvorenú komunikáciu a empatiu.

- **Vyhľadávajte pomoc odborníkov**

Ak učiteľka/učiteľ zaznamená príznaky násilia, mali by vyhľadať pomoc od školského psychológa, sociálneho pracovníka alebo iných odborníkov, ktorí sú školení na riešenie prípadov násilia.

- **Informatívne zasahovanie**

Učiteľky a učitelia by mali byť pripravení informovať žiačky a žiakov o dostupných prostriedkoch na pomoc, ako sú krízové linky, poradenské služby alebo miestne neziskové organizácie, ktoré sa zaoberajú násilím páchaným na ženách.

- **Bezpečné miesto na ukončenie násilia:**

Poskytnite informácie o bezpečných miestach a zdrojoch, kde ženy môžu hľadať pomoc a ochranu, ak sú vystavené násiliu. Zabezpečte, aby tieto informácie boli dostupné v škole.

Môžete odporučiť nonstop bezplatnú národnú linku pre ženy zažívajúce násilie 0800 212 212. Na linke pracujú odborníčky, ktoré poradia a odporučia ďalší postup a kontakty. Ďalšími dôležitými kontaktmi sú Linka detskej istoty 116 111. V prípade potreby, môžete kontaktovať políciu 158.

- **Implementácia do vzdelávacích programov:**

Implementujte vzdelávacie programy, ktoré osvetlia problematiku násilia páchaného na ženách, rodových nerovnostiach a dôležitosti rešpektu v medziľudských vzťahoch. Môžete tak urobiť na hodinách občianskej náuky.

- **Nulová tolerancia a reportovanie:**

Učiteľky a učitelia by mali byť mať vedomosti o nulovej tolerancii voči násiliu páchanému na ženách a mali by byť pripravení reportovať prípady, ktoré zaznamenajú, nadriadeným alebo príslušným autoritám.

- **Podpora obetí:**

Poskytnite podporu žiačkam a žiakom, ktorí sú obeťami násilia, a pomáhajte im, aby mali prístup k potrebným službám a zdrojom. Umožnite im vyjadriť svoje potreby a obavy.

- **Aktívne vyhľadávajte prevenciu:**

Učiteľky a učitelia by mali aktívne pristupovať k prevencii násilia v rámci vzdelávacích programov, diskusií a podujatí v spolupráci s organizáciami zaoberajúcimi sa rodovou rovnosťou.

Tieto pravidlá a usmernenia slúžia na podporu učiteliek a učiteľov v riešení citlivej témy násilia páchaného na ženách v školskom prostredí. Dôležité je, aby boli učiteľky a učitelia informovaní, empatickí a aktívni v ochrane svojich žiačok a žiakov pred násilím a podporovali zmenu v spoločnosti smerom k bezpečnejšiemu a rešpektujúcemu prostrediu pre všetkých.

2 Rozvoj citlivosti k rodovej problematike v školskom prostredí

V tejto kapitole poskytneme učiteľkám a učiteľom základné informácie o rodových nerovnostiach v školstve. Opíšeme, aký vplyv má rodinné prostredie, médiá a vrstovníci na rodové predstavy spojené s rolou žien a mužov v spoločnosti. Poukážeme na rodové aspekty v školskom prostredí, rodové stereotypy vo vzdelávaní a v príprave na ďalšie vzdelanie a povolanie.

Škola ako inštitúcia nie je rodovo rovným prostredím. Rodové nerovnosti sa prejavujú tak na horizontálnej, ako aj vertikálnej úrovni. Zastúpenie žien a mužov v školstve nie je rovnomerné, nerovnosti v zastúpení vidíme podľa stupňa školy, odborného zamerania, či vo vedení škôl. Čo sa týka rozdelenia dievčat a chlapcov v školách, na Slovensku máme rodovo segregované najmä stredné odborné školy. Zastúpenie dievčat a chlapcov na vysokých školách závisí od odboru. Ženy sú viac zastúpené v humanitných, pedagogických a zdravotníckych odboroch. Hoci sa chlapci a dievčatá vzdelávajú v rámci koedukácie spoločne, očakávania a požiadavky sú zo strany učiteliek a učiteľov rôzne. Rodovo necitlivým prístupom škola pomáha udržiavať v spoločnosti nerovnosť, a prispieva k reprodukcii hierarchie a nerovnováhy moci. Je preto dôležité poznať rodové aspekty školského prostredia.

2.1 Rodové nerovnosti v školskom prostredí

Rodové nerovnosti sa v školskom prostredí prejavujú na viacerých úrovniach. V nasledujúcej časti metodiky opíšeme niektoré z nich.

Zastúpenie učiteľov a učiteliek

Jedným z kľúčových aspektov rodových nerovností v školstve je nevyvážené zastúpenie učiteľov a učiteliek. Hoci je väčšina učiteliek, najmä v primárnom školstve, vedúce a rozhodovacie pozície sú často obsadené mužmi. Toto nerovnomerné zastúpenie môže ovplyvniť formovanie rodovo citlivých vzťahov a vytváranie rovnakých príležitostí pre žiačky a žiakov.

V dôsledku rozdielnych očakávaní od dievčat a chlapcov, napríklad aj pri výbere ďalšieho vzdelania a povolania, máme na Slovensku rodovo segregované stredné školy. To znamená, že v určitých odboroch sa sústreďuje viac chlapcov ako dievčat. Uvádzame príklad:

Chlapci – stredné školy

elektrotechnika, informatika, telekomunikácie, strojárstvo, stavebníctvo, geodézia, ekonomika a administratíva ...

Dievčatá – stredné školy

ekonomika a administratíva, zdravotníctvo, gastronómia, turizmus, pedagogika, učiteľstvo a sociálna práca.

(zdroj: Bosá, Filadelfiová, 2009)

Rodová segregácia sa prejavuje aj neskôr na trhu práce, tak na vertikálnej, ako aj na horizontálnej úrovni. Feminizácia mnohých odvetví hospodárstva je spojená s nižším ohodnotením.

Hoci viac žien ako mužov získa na Slovensku vysokoškolské vzdelanie, ich plat je o niekoľko percent nižší. V prípade rodového porovnania neplatí tzv. korelačná hypotéza, ktorá hovorí, že čím vyššie vzdelanie, tým vyššie platové ohodnotenie.

Podpora vo vzdelávaní a kariérom postupe

Ženy v školstve môžu čeliť ťažkostiam v prístupe k odbornej podpore a kariérom postupu. Nedostatočná podpora pre učiteľky a ich obmedzený prístup k mentorstvu a rozvoju kariéry môžu prispieť k rodovým nerovnostiam nielen medzi učiteľmi, ale aj medzi žiakmi, ktorí si vytvárajú predstavy o svojich budúcich možnostiach na základe svojich pozorovaní.

Rozdiely v očakávaníach a hodnotení

Rozdiely v očakávaníach od žiačok a žiakov na základe ich rodu/pohlavia, sú ďalším kľúčovým problémom. Na žiačky a žiakov môže byť prenášaný tlak vzhľadom na konkrétne očakávaníach a hodnotenia na základe stereotypov o schopnostiach a záujmoch mužov a žien. Učiteľky a

učitelia by mali byť vedení k vytváraniu inkluzívneho vzdelávacieho prostredia, kde sú očakávania a hodnotenia založené na individuálnych schopnostiach a záujmoch každého žiaka, každej žiačky.

Chlapci	Dievčatá
Venuje sa im viac pozornosti	Očakáva sa konformnosť
V diskusiách dostávajú väčší priestor	Pochvala za usilovnosť
Otázky na logické uvažovanie	Otázky s odpoveďou áno/nie

Dôsledky rodovej socializácie v škole, v prípade, že sa k dievčatám a chlapcom prístupuje rozdielne, na základe vplyvu rodových stereotypov:

Chlapci	Dievčatá
Viac sebavedomia	Menej sebavedomia
Málo sebakritickí	Veľmi sebakritické
Neúspech prisudzujú nedostatku motivácie	Neúspech prisudzujú slabým schopnostiam

Vzdelávacie materiály a stereotypy

Školské vzdelávacie materiály môžu často reprodukovat' a upevňovat' rodové stereotypy. Knihy, učebnice a učebné plány môžu prezentovat' tradičné roly žien a mužov, čím prispievajú k formovaniu predstáv o očakávanom správaní a povolani na základe rodu/pohlavia. Aktívne vyvažovanie týchto stereotypov v učebných materiáloch môže prispieť k vyššej rovnosti v prístupe k vzdelaniu.

Rodové stereotypy a učebnice

Rodové stereotypy sa v učebniciach môžu prejavit' vo forme jazyka, kedy je používaný v nadmernom množstve tzv. mužský rod – a teda generické maskulínium. Hoci je učebnica určená pre dievčatá aj chlapcov, prihovára sa im iba v mužskom rode.

Ďalším prejavom rodovo stereotypnej učebnice sú obrázky, ilustrácie, ktoré sú v učebnici použité. Často zobrazujú ženy a mužov v typických, stereotypných rolách. Učebnice môžu zobrazovať ženy iba v domácom prostredí, ako sa starajú o deti. Naopak, muži sú často politici, šoféri, manažéri. Jazyk aj obraz učebnice vytvárajú symbolický priestor, v ktorom sa často rodové stereotypy reprodukovujú.

Otázky, ktoré si môže položiť každý vyučujúci, každá vyučujúca, ak chce zmapovať, či je učebnica, kniha rodovo stereotypná:

- Koľko dievčat a žien, koľko chlapcov a mužov v knihe vystupuje? Kto vystupuje v hlavných a kto vo vedľajších úlohách?
- Vystupujú dievčatá a ženy ako samostatné osobnosti plné fantázie a schopné vývinu?
- Je v knihe vyjadrená mnohotvárnosť ženských skúseností a záujmov? Hovorí sa aj o vecných záujmoch žien?
- V akých profesiách sú ženy a muži?
- Pohybujú sa dievčatá a chlapci mimo tradovaných vzorcov mužskosti a hrdinstva? Je v knihe miesto pre citlivosť, starostlivosť, otvorenosť a obavy? Alebo sa ich konanie riadi bežnými klišé?
- Kto má nápady, kto je iniciátorom, kto sa presadzuje? Sú aj dievčatá a ženy zaangažované a kompetentné? Sú v knihe rôzne formy spolužitia? Sú prezentované bez negatívnych predsudkov ako samozrejmé formy spolužitia?
- Ako je to s deľbou práce v rodine a s pomerom medzi prácou v zamestnaní a v domácnosti? Zobrazujú sa riešenia vymykajúce sa z rámca strnulých rodovo stereotypných vzorcov? Ako sú vykreslené matky? Ako sú vykreslení otcovia? Používa sa rodovo citlivý jazyk? (Koppermann, 2000 : 148)

2.2 Rodové nerovnosti mimo školy, rodinné prostredie a vrstovníci

Naše chápanie mužskosti a ženskosti, rodových rolí, a rodové postoje a sklony, ktoré s nimi spájame, sa utvárajú tak skoro, že ich v dospelosti vnímame ako niečo samozrejmé.

Každý deň tieto roly tisícokrakým spôsobom reprodukuje a opäť vytvárame. Tento proces nám umožňuje chápať rozdiely medzi pohlaviami ako sociálnu inštitúciu, ktorá vzniká a obnovuje sa v našej interakcii s druhými ľuďmi (Giddens, 2013).

Rodová socializácia v rodine

Ako prví vstupujú do rodovej socializácie dieťaťa najbližšie osoby, rodičia. Tí, ešte pred narodením, vytvárajú predstavu, aké ich dieťa bude, aké bude mať vlastnosti, nakupujú oblečenie, nábytok.

Rodičia majú od svojich detí ako dievčat a chlapcov :

- odlišné očakávania,
- často im kupujú rozdielne hračky,
- posielajú ich na rozdielne krúžky,
- prihovárajú sa im odlišným jazykom.
- Napokon im nechávajú rozdielny prístup na hranie.

Rodina teda hrá kľúčovú úlohu v procese rodovej socializácie detí. Ovplyvňuje ich vnímanie rodu, rodových rolí, vzťahy a očakávania voči sebe a ostatným. Rodová socializácia je proces, prostredníctvom ktorého sa deti učia, aké sú spoločensky akceptované normy pre mužov a ženy, a začleňujú tieto normy do svojho vlastného rodového poriadku a rodovej identifikácie.

Formovanie rodovej identifikácie:

Rodina poskytuje základné prostredie, kde deti začínajú chápať svoje vlastné rodové identity. Už od najútlejšieho veku sa im venuje pozornosť na základné ich biologického pohlavia. Medzi najčastejšie rodové stereotypy, s ktorými sa stretávajú deti v rodinách, patria:

Rozdeľovanie úloh:

Muži: Od mužov sa očakáva, že budú zodpovední za finančnú stabilitu rodiny a vykonávanie fyzicky náročných povolání.

Ženy: Majú hlavnú zodpovednosť za domácnosť, starostlivosť o deti a vykonávanie domácich prác.

Emocionálne vyjadrovanie:

Muži: Sú často konfrontovaní so stereotypom, že prejavovanie emócií je pre nich neprijateľné alebo prejavom slabosti. Často počujeme, ako malým chlapcom dospelí vravia: „Neplač, nebuď baba!“, „Chlapci neplačú!“.

Ženy: Očakáva sa od nich, že budú emotívne a budú vyjadrovať svoje pocity otvorene. Ak sú však emotívne, citlivé mimo prostredia domova, napríklad v práci, považuje sa ich emocionalita za nevhodnú. V politickom živote sú často označované ako „hysterické“. Naopak v rodinnom prostredí je emocionalita žien viac cenená a aj očakávaná.

Zájmy a kariéra:

Muži: Sú často na vedúcich pozíciách, ktoré sú spojené s technikou, vedou alebo obsadzujú vedúce pozície v biznise.

Ženy: Sú stereotypne spájané so záujmami o rodinu, vzdelávanie, alebo sú pre ne považované za vhodné povolania v oblasti zdravotnej starostlivosti, pedagogiky a vzdelávania.

Farby a hračky:

Muži: Mávajú záujem o hračky a farby považované za "chlapčenské", ako sú autá, stavebnice a tmavšie farby. S mužskosťou sa spája modrá farba.

Ženy: Sú často usmerňované k "dievčenským" hračkám, ako sú bábiky, plyšové zvieratká a svetlejšie farby. So ženskosťou sa spája ružová farba.

Sociálna interakcia:

Muži: Sú pod tlakom prejať sebaistotu, nezávislosť a schopnosť byť dominantnými v sociálnych interakciách.

Ženy: Očakáva sa od nich, že budú zdvorilé, starostlivé a schopné budovať pozitívne vzťahy.

Dopady rodových stereotypov:

Tieto stereotypy môžu mať významné následky na rozvoj detí. Môžu obmedzovať ich výber záujmov, formovať ich kariérne ciele a ovplyvňovať ich seba predstavu a sebavedomie. Deti môžu začať internalizovať tieto stereotypy a vnímať ich ako normy, čo môže viesť k reprodukcii rodových nerovností v budúcom živote.

Prevenia a podpora v rodine:

Odporúča sa :

- otvorená komunikácia. Rodiny by mali vytvárať prostredie, kde je otvorená komunikácia o rode, pohlaví, kde sa vysvetľujú rôzne formy identít a kde deti majú priestor na otázky.
- Podpora detí v rozmanitých skúsenostiach bez ohľadu na pohlavie, čo môže pomôcť prekonať stereotypy. Poskytovanie informácií rodičom o význame eliminácie rodových stereotypov a podporovanie rovnakých príležitostí pre deti.

Rodová socializácia v rodine hlboko formuje rodové identity detí. Prevenia rodových stereotypov v tejto fáze môže hrať kľúčovú úlohu v budovaní spoločností založených na rovnosti a podpore autentickej identity každého jednotlivca.

Vplyv vrstovníkov na formovanie rodovej identity

Rodová identita detí nie je len výsledkom rodinných vplyvov, ale silno ju ovplyvňuje aj interakcia s vrstovníkmi. Vrstovníci predstavujú významný kontext, kde deti začínajú

experimentovať s rôznymi rodovými prejavmi a formovať svoje vlastné predstavy o tom, čo znamená byť chlapcom alebo dievčaťom.

Vrstovníci sú častými modelmi pre deti, keď dochádza k rodovým prejavom. Ak je niektorý z vrstovníkov viditeľný s neštandardným rodovým prejavom, deti sa môžu inšpirovať a začať napodobňovať rôzne formy výrazu. Vrstovníci môžu byť tiež nositeľmi rodových stereotypov.

Vrstovníci môžu byť aj zdrojom konfliktov a rodovo podmieneného násillia. Šikana založená na rodovej identite môže výrazne ovplyvniť formovanie sebavedomia a seba predstavy detí v ich skupinách.

Integrovanie informácií o rodovej rovnosti a diverzite do vzdelávania a do vzťahov medzi vrstovníkmi, môže posilniť rešpekt k odlišnostiam a podporiť inkluzívne prostredie, kde je akceptovaná rodová rôznorodosť.

Dospelí, vrátane rodičov a učiteliek/učiteľov, majú dôležitú úlohu pri vytváraní prostredia, ktoré podporuje pozitívne formovanie rodovej identifikácie medzi vrstovníkmi. Vytváranie bezpečného priestoru, kde sú deti povzbudzované k slobodnému vyjadrovaniu svojich rodových identít, môže byť kľúčové pre ich celkový rozvoj.

Vrstovníci sú aktívni účastníci procesu formovania rodovej identifikácie detí. Dôležité je venovať pozornosť skupinovej dynamike a vytvárať prostredie, kde sú deti podporované v objavovaní a vyjadrovaní svojej autentickej rodovej identity.

3 Podpora rovnosti a rešpektu vo vzdelávaní

Kapitola je zameraná na princípy rodovo citlivého vzdelávania. Prináša tipy na vytváranie osnov a aktivít, ktoré podporujú rodovú rovnosť a rešpekt. Zdôrazňuje dôležitosť podpory učiteliek a učiteľov v rozvoji komunikačných a sociálnych zručností, na podporu pozitívnych vzťahov a prevenciu násilia. Definuje princípy rodovo rovnej školy, a poukazuje na dôležitosť rozvoja kritického myslenia a výchovy k demokratickému občianstvu, ktoré je založené na rodovej rovnosti a rešpekte.

3.1 Rodovo citlivé vzdelávanie

Rodovo citlivé vzdelávanie a vzťahová sexuálna výchova

Zavedenie rodovo citlivého vzdelávania a vzťahovej sexuálnej výchovy môže byť kľúčovým opatrením v boji proti rodovým nerovnostiam v školstve. Rodovo citlivé vzdelávanie umožňuje porozumieť rodovým stereotypom, prináša rešpekt voči rozmanitosti a informovanosť o problematike sexuálneho násilia. Takéto vzdelávanie môže hrať kritickú úlohu vo formovaní budúcich hodnôt a postojov žiačok a žiakov.

Rodovo citlivé vzdelávanie predchádza škodlivému vplyvu rodových stereotypov a/alebo smeruje k jeho čo najdôslednejšej eliminácii. Je predpokladom pre citlivý prístup ku všetkým skupinám detí. Zohľadňuje totiž individuálne sociálne prostredie dieťaťa a snaží sa tak predchádzať akejkoľvek diskriminácii (nielen rodovej). Je súčasťou primárnej prevencie násilia páchaného na ženách.

Rodovo citlivá práca s dievčatami pomáha vykompenzovať nedostatky, ktoré vznikajú obmedzeniami vyplývajúcimi z očakávaní, spojených s tradičnou ženskou/dievčenskou rolou. Posilňovanie sebavedomia, hľadanie vlastných hraníc, vedieť povedať nie, vyjadriť svoj názor.

Tipy na aktivity:

- Zviditeľňovanie významných žien v dejinách (vzory)
- Používanie rodovo citlivého jazyka (eliminovať generické maskulínium v komunikácii)

- Odhaľovanie každodenného sexizmu (osobné je politické)
- Priateľstvo medzi ženami a dievčatami
- Sebaobrana, vedieť povedať „nie“, hľadanie hraníc
- Rozvíjať sebavedomie a schopnosť presadiť sa.

Rodovo citlivá práca s chlapcami umožňuje vytvárať priateľstvá medzi chlapcami, vedie k autonómnosti a samostatnosti, odstraňuje nenávisť voči ženám a homofóbiu. Rodové stereotypy spojené s mužskou rolou sú rovnako nežiadúce a obmedzujúce, ako rodové stereotypy spojené so ženskou rolou. Zlyhávanie voči požiadavkám tradičnej mužskej roly môže byť jednou z príčin násilného správania chlapcov, ale aj psychosomatických a psychických porúch.

Tipy na aktivity:

- Hegemonická maskulinita môže obmedzovať a ohrozovať
- Hľadanie nevýhod mužskej rodovej roly
- Odstraňovanie stresu – aj iní chlapci majú rovnaké problémy a pocity ako ja
- Prevencia násilia páchaného na ženách – eliminácia rodových stereotypov
- Spolupráca a hľadanie nenásilných možností riešenia problémov

Aký je rozdiel medzi rodovo citlivou výchovou a rodovo špecifickou, či rodovo slepou výchovou

Rodovo citlivý prístup znamená taký prístup, ktorý uplatňuje rodové hľadisko s cieľom zamedziť, predchádzať a/alebo odstraňovať rodovú diskrimináciu a posilňovať rodovú rovnosť. Je pritom dôležité vychádzať z teoretických poznatkov o rode, no zároveň zohľadňovať aj konkrétnu situáciu, v ktorej je prístup realizovaný. Vyžaduje si to pochopenie rodových vzťahov a porozumenie rodovým stereotypom, ale aj poznanie možných dôsledkov, ktoré naše pôsobenie môže vyvolať. Najčastejšie využívaným prostriedkom rodovo citlivého prístupu je pritom rodovo špecifický prístup.

Je však nevyhnutné, aj v prípade rodovo špecifickej práce, pristupovať k ľuďom rodovo citlivo (zohľadňovať rodové aspekty problematiky, s cieľom presadzovania rodovej rovnosti).

Rodovo špecifický prístup využíva odlišný spôsob práce so ženami a mužmi. Je veľmi dôležité pripomenúť, že odlišný prístup k mužom a ženám je nie vždy aj rodovo citlivý. Naopak, s odlišným spôsobom práce s mužmi a ženami sa oveľa častejšie stretávame práve v prostredí, v ktorom dochádza k rodovej diskriminácii. Rodovo špecifická (odlišná) práca vychádza z presvedčenia, že ženy a muži majú odlišné potreby. Definícia týchto potrieb je preto pri výbere spôsobu práce určujúca. Na druhej strane však samotná skutočnosť rovnakého prístupu k ženám a mužom sama osebe nezaručuje rodovo citlivú prácu.

Rodovo stereotypné definovanie odlišných potrieb žien a mužov vychádza najčastejšie z presvedčenia o „prirodzenej“ (biologickej, od boha danej a pod.) odlišnosti žien a mužov, „predurčených“ na iné spôsoby života.

Ani **rovnaký prístup k mužom a ženám bez reflexie rodových vzťahov** a rodových nerovností nie je prístupom, ktorý zabezpečí rodovú rovnosť. Naopak, bez snahy o predchádzanie negatívnym dôsledkom rodovo stereotypného „sveta“, v ktorom sa „rovnaký“ prístup praktikuje, iba naďalej opakuje, prehľbuje a šíri „zavedené“ rodové stereotypy. Takýto prístup je možné označiť ako *rodovo slepý*. Rozhodne nie je rodovo neutrálny, pretože je zaťažený rodovými stereotypmi (nereflektuje špecifickú situáciu, ktorú predchádzajúca rodovo stereotypná socializácia, ale ani rodové vzťahy v spoločnosti).

Vzhľadom na to, že žijeme v spoločnosti, ktorá je výrazne zaťažená rodovými stereotypmi, by sme mohli, parafrázujúc Irenu Smetáčkovú (2006), načrtnúť ideálny postup k rodovej rovnosti v práci s ľuďmi v troch „štádiách“. Od rodovo stereotypnej práce s ľuďmi (súčasná podoba vychádzajúca zo stereotypných konceptov mužskosti a

ženskosti a podporujúca rodové stereotypy), cez rodovo citlivú (vyrovnávajúca bariéry spôsobené rodovými stereotypmi ženám, ako aj mužom), k rodovo neutrálnej (v prostredí, kde rod nie je kategóriou znamenajúcou profesijnú segregáciu ani dichotómiu verejnej a privátnej sféry, ani zdrojom nerovností, kde práca s ľuďmi a práca ľudí nie je zaťažovaná rodovými stereotypmi).

Vzťahová sexuálna výchova

Vzťahová a sexuálna výchova je náuka o vzťahoch, emóciách a fyzických a sociálnych aspektoch sexuality. Jej cieľom je poskytnúť mladým ľuďom vekovo adekvátne vedomosti, zručnosti a postoje, ktoré im pomôžu robiť informované a zodpovedné rozhodnutia tak, aby mali zdravé, bezpečné a rešpektujúce vzťahy.

3.2 Aktívna úloha učiteliek a učiteľov

Učiteľky a učitelia majú kľúčovú úlohu v prekonávaní rodových nerovností v školstve. Aktívne podporovanie rovnosti žien a mužov, eliminovanie stereotypov a vytváranie inkluzívneho a rešpektujúceho prostredia, môže posilniť úsilie o dosiahnutie skutočnej rovnosti v rámci vzdelávacieho systému. Učiteľkám a učiteľom treba poskytnúť vzdelávanie v oblasti rodovo citlivej práce a presadzovaní rodovej rovnosti vo vzdelávaní. Sami sa tiež môžu podieľať na vytváraní aktivít a učebných materiálov, ktoré prinášajú tému rodovej rovnosti do vzdelávania.

Implementácia prípadov, štúdií a scenárov na tému rodovej rovnosti v školskom prostredí:

1. Vytvorenie učebných materiálov:

Cieľ: Vytvorenie prípadových štúdií a scenárov, ktoré sa integrujú do existujúcich učebných materiálov.

Spôsob implementácie: Učiteľky a učitelia môžu pridávať prípadové štúdie a scenáre do osnov jednotlivých predmetov, čím vytvoria príležitosť na diskusiu a reflexiu v rámci širšej vzdelávacej skúsenosti. Vhodné predmety sú napríklad občianska náuka, etická výchova alebo prierezové

témy osobnostný a sociálny rozvoj, multikultúrna výchova, výchova k manželstvu a rodičovstvu.

2. Organizovanie skupinových diskusií:

Cieľ: Aktivizácia interakcie medzi študentstvom a povzbudenie otvorených diskusií o rodových otázkach.

Spôsob implementácie: Študentky a študenti môžu byť rozdelení do skupín a získať prípadové štúdie alebo scenáre na analyzovanie. Následne prezentujú svoje názory a diskutujú o rôznych aspektoch rodovej nerovnosti, diskriminácie.

3. Dramatizácia situácií:

Cieľ: Podpora empatie a aktívneho zapojenia študentiek a študentov do konkrétnych situácií.

Spôsob implementácie: Študentky a študenti môžu hrať postavy z prípadových štúdií alebo scenárov, čím získajú hlbšie porozumenie a prežijú rôzne perspektívy z rôznych uhlov pohľadu.

4. Vytvorenie projektov:

Cieľ: Podnecovanie tvorivosti a aktívnej účasti na riešení reálnych problémov spojených s rodovými otázkami.

Spôsob implementácie: Študentky a študenti môžu pracovať na projektoch, ktoré sa zakladajú na prípadových štúdiách, kde identifikujú problémy rodovej nerovnosti a hľadajú riešenia.

5. Hostia a odborníci:

Cieľ: Poskytnutie prípadových štúdií a scenárov prostredníctvom hostí a odborníkov v oblasti rodovej rovnosti.

Spôsob implementácie: Pozvanie hostí alebo odborníkov/odborníkov na prednášky alebo interaktívne diskusie s študentstvom, kde prezentujú reálne prípady a kladú otázky. Je možné využiť aj tzv. živé knižnice, kde hostia rozprávajú svoj príbeh.

6. Online platformy a diskusné fóra:

Cieľ: Vytváranie virtuálneho priestoru na diskusiu a zdieľanie prípadových štúdií.

Spôsob implementácie: Vytvorenie online platformy alebo diskusného fóra, kde študenti a študentky môžu diskutovať o prípadoch diskriminácie, nerovnosti, zdieľať svoje názory a učiť sa od seba navzájom.

7. Hodinové programy o rodovej rovnosti:

Cieľ: Vytvorenie samostatných hodín alebo projektov zameraných výhradne na rodovú rovnosť.

Spôsob implementácie: Učiteľky a učitelia môžu vytvoriť samostatné lekcie alebo hodiny venované analýze prípadových štúdií a scenárov zameraných na rôzne aspekty rodových otázok.

8. Mapovanie historických kontextov:

Cieľ: Prepojenie rodových otázok s historickými udalosťami a spoločenským vývojom.

Spôsob implementácie: Študentky a študenti môžu vytvoriť mapu histórie rodovej rovnosti, pričom identifikujú kľúčové prípadové štúdie a scenáre, či udalosti, ktoré odzrkadľujú zmeny v rodovej rovnosti v čase.

Implementácia prípadových štúdií a scenárov je dynamický spôsob, ako začleniť diskusie o rodových otázkach do učebných programov a podporiť kritické myslenie a povedomie študentov a študentiek o rodovej rovnosti.

V boji proti rodovým nerovnostiam v školstve je potrebné systematické úsilie zo strany vzdelávacích inštitúcií, politikov, a spoločnosti ako celku. Presadzovanie rodovej rovnosti v školstve môže viesť k vytváraniu inkluzívnejšej a spravodlivejšej spoločnosti ako celku.

4 Identifikácia príznakov násilia a intervencia

Kapitola poskytuje nástroje a techniky pre identifikáciu príznakov násilia medzi žiačkami, žiakmi a ich rovesníkmi. Prináša princípy a odporúčania, ako rýchlo a efektívne zasiahnuť, ak sa objavia prípady násilia, a poukazuje na dôležitosť spolupráce s príslušnými inštitúciami a odborníkmi na pomoc obetiam.

4.1 Identifikácia násilia, prejavy násilia

Identifikácia rodovo podmieneného násilia a jeho prejavov v škole je kľúčovým krokom k ochrane žiačok a žiakov a pri vytváraní bezpečného prostredia pre vzdelávanie. Uvádzame základné body, ktoré sa zameriavajú na identifikáciu a prejavy rodovo podmieneného násilia v škole:

1. Diskriminačné správanie

Identifikácia: Pozorovanie a dokumentovanie prípadov, kde žiaci/žiačky alebo učitelia/učiteľky prejavujú diskriminačné správanie na základe rodu/pohlavia. Môže to zahŕňať ponižujúce poznámky, šikanu alebo neospravedlniteľné odmietnutie spolupráce na základe rodu/pohlavia/sexuálnej orientácie.

Prejavy: Diskriminačné prejavy môžu zahŕňať sexistické komentáre, rodové šikanovanie alebo systematické prejavy nerovného prístupu voči žiačkam/žiakom alebo učiteľkám/učiteľom na základe ich rodu, pohlavia, sexuálnej orientácie.

2. Stereotypy a očakávania

Identifikácia: Analýza, či existujú v škole rodové stereotypy, ktoré ovplyvňujú očakávania od žiačok a žiakov na základe ich rodu, pohlavia. Zameranie sa na preferovanie istých rodových rolí alebo obmedzovanie prístupu k určitým aktivitám na základe rodu, pohlavia.

Prejavy: Prejavy môžu zahŕňať podceňovanie určitých schopností žiačok a žiakov na základe ich rodu, pohlavia, obmedzovanie ich výberu odborov alebo nátlak na dodržiavanie tradičných rodových rolí.

3. Násilie a šikana

Identifikácia: Rozpoznávanie prípadov násillia a šikany medzi žiačkami a žiakmi rovnakého rodu, pohlavia. Venujte pozornosť fyzickému, verbálnemu alebo psychologickému násilliu, ktoré môže byť spojené s rodovou identitou alebo sexuálnou orientáciou.

Prejavy: Prejavy môžu zahŕňať posmešky, diskriminačné výroky, vydieranie alebo fyzické napádanie založené na predstavách o tom, čo je "primerané" alebo "vhodné" pre dané pohlavie, či rod.

4. Kyberšikana a digitálne násillie

Identifikácia: Monitorovanie online interakcií medzi žiačkami a žiakmi s dôrazom na prípady kyberšikany alebo digitálneho násillia založeného na rodovej identite.

Prejavy: Prejavy môžu zahŕňať vydieranie, šírenie sexistického obsahu, alebo elektronickú šikanu založenú na rode, pohlaví.

5. Oslabenie možností a príležitostí

Identifikácia: Hodnotenie, či existuje nerovný prístup k príležitostiam, aktivitám alebo vzdelávaniu na základe rodu/pohlavia, čo môže oslabovať možnosti určitých žiačok a žiakov.

Prejavy: Prejavy môžu zahŕňať systematické znevýhodňovanie žiačok a žiakov v ich úsilí o štúdium, šport alebo iné aktivity na základe rodu, pohlavia.

4.2 Princípy a odporúčania pre prevenciu násillia

V tejto časti metodiky poskytneme nástroje a techniky pre identifikáciu príznakov násillia medzi žiakmi a ich rovesníkmi, a odporúčania pre prevenciu násillia.

Pozorovanie a monitorovanie správania

Nástroje: Vytvorenie systematických postupov na sledovanie správania žiakov počas prestávok, v triedach alebo v rámci školských aktivít.

Techniky: Učiteľky a učitelia, aj školský personál by mali byť školení v identifikácii zmien v správaní žiakov, ako sú izolácia, agresívne správanie, alebo zjavná úzkosť.

Vytváranie otvorenej komunikácie

Nástroje: Zavedenie anonymných kanálov komunikácie, ako napríklad "skrinka dôvery" alebo formulárov na hlásenie násilia, obťažovania a podobne.

Techniky: Organizovanie otvorených diskusií o medziľudských vzťahoch, kde sa žiačky a žiaci cítia slobodní vyjadriť svoje pocity a skúsenosti.

Dotazníky a hodnotenia prieskumov

Nástroje: Vytvorenie škály hodnotení alebo dotazníkov na posúdenie pohody žiačok a žiakov v škole a ich vzájomných vzťahov.

Techniky: Pravidelné vyhodnocovanie týchto hodnotení a reakcia na zistené oblasti rizika alebo potenciálnych konfliktov.

Vzdelávanie o násilí a súhlase

Nástroje: Implementácia programov vzdelávania týkajúcich sa násilia, súhlasu a medziľudských vzťahov.

Techniky: Diskusie v triede, workshopy a prezentácie na tému rozpoznávania a prevencie násilia medzi rovesníkmi.

Individuálne rozhovory a konzultácie

Nástroje: Vytvorenie možností pre žiačky a žiakov konzultovať so školským psychológom, psychologičkou alebo iným odborníkom, odborníčkou.

Techniky: Aktívne vyhľadávanie príležitostí na individuálne rozhovory so žiačkami a žiakmi, ktorí môžu byť vystavení násiliu alebo konfliktom.

Využívanie sociálnych sietí a elektronickej komunikácie

Nástroje: Monitorovanie interakcií žiačok a žiakov na sociálnych sieťach a elektronickej komunikácii.

Techniky: Identifikácia príznakov kybernetického násilia alebo šikanovania a následné riešenie situácie prostredníctvom vzdelávacích intervencií alebo disciplinárnych opatrení.

Zavedenie skupinovej dynamiky

Nástroje: Organizácia aktivít alebo projektov, kde žiaci pracujú v malých skupinách.

Techniky: Pozorovanie dynamiky v skupinách môže odhaliť potenciálne konflikty alebo situácie násilia, ktoré by mohli byť skryté v rámci väčšej triedy.

Práca so spoločenstvom a so skupinou

Nástroje: Spolupráca so školskými radami, rodičmi a miestnymi organizáciami na identifikáciu prípadov násilia a poskytovanie podpory.

Techniky: Zorganizovanie komunitných zhromaždení alebo seminárov o problematike násilia, čo posilní povedomie a podporu v rámci širšieho spoločenstva.

Osoba, ktorá zažila násilie, potrebuje našu pomoc. Je dôležité prejavíť obetiam podporu, aj keď to nie je vždy ľahké. Empatický a citlivý prístup môže pomôcť obeti zdôveriť sa.

Otázky pýtajúce sa „prečo“ nie sú vhodné; pretože môžu navodiť dojem, že posudzujete rozhodovanie a konanie. Nepýtajte sa, čo obeť robila, že „vyprovokovala“ agresiu, nepýtajte sa, prečo neurobila to či ono. Pýtajte sa len na to, čo sa stalo.

Neodmietnite nikoho s tým, že násilie je súkromný problém. Nehovorte, že pre neho alebo ju nemôžete nič urobiť.

Zachádzajte veľmi opatrne s telesným kontaktom a blízkosťou.

Nechajte odbornú intervenciu na relevantné osoby a úrady; vašou úlohou je dieťa vypočuť, nesúdiť, nie poskytnúť mu odborné poradenstvo. V prípade pochybností je lepšie poradiť sa predtým, ako budete konať. Poradiť vám môžu napr. školskí psychológovia a psychologičky, koordinátori a koordinátorky prevencie násilia, prípadne poradkyne Národnej linky pre ženy zažívajúce násilie (nonstop bezplatná linka 0800 212 212).

5 Sieťovanie a vytváranie partnerstiev

Kapitola je zameraná na podporu spolupráce medzi učiteľkami a učiteľmi, rodičmi, študentstvom a komunitou na vytváranie bezpečného a podporujúceho prostredia pre všetkých.

Prináša informácie o vytváraní partnerstiev s organizáciami, ktoré sa špecializujú na rodovú rovnosť a prevenciu násilia, s cieľom získať ďalšiu podporu a zdroje. Učiteľkám a učiteľom odporúčame vhodnú literatúru a možnosti vzdelávania v oblasti presadzovania rodovej rovnosti, eliminácie rodových stereotypov a nulovej tolerancie násilia.

Podpora spolupráce medzi učiteľkami, učiteľmi, rodičmi, študentstvom a komunitou na vytváranie bezpečného a podporujúceho prostredia.

5.1 Budovanie podporujúcej a bezpečnej školskej klímy

Vytvorenie bezpečného a podporujúceho školského prostredia je nevyhnutným krokom v boji proti násiliu na ženách a dievčatách. Dôležitá je spolupráca medzi všetkými aktérmi školskej komunity, s cieľom vytvoriť kultúru, kde je násilie neprijateľné a kde sa podporujú vzťahy založené na rešpekte a rovnosti.

Spolupráca učiteliek, učiteľov a rodičov - vytváranie partnerstva.

Je dôležité **posilňovanie komunikácie** medzi jednotlivými aktérmi. Vhodné sú napríklad informatívne stretnutia. Pravidelné stretnutia učiteľského zboru s rodičmi na zdieľanie informácií o iniciatívach a prevencii násilia v škole.

Rozvoj komunikačných zručností - netreba zabúdať na dôležitosť poskytovania tréningov pre učiteľky a učiteľov na rozvoj komunikačných zručností a spôsobov, ako efektívne komunikovať s rodičmi o citlivých témach.

Zapojenie rodičov a študentstva do prevencie

Rady rodičov, či vytvorenie výborov rodičov, ktorí budú spolupracovať s učiteľkami a učiteľmi pri tvorbe programov prevencie násilia a podporujú rodovú rovnosť v škole. Podporovať angažovanosť študentstva a tým aj zlepšovanie školskej klímy a budovanie kultúry školy.

Výchova k empatii a rešpektu

Vzdelávacie programy: Implementácia vzdelávacích programov, ktoré rozvíjajú empatiu a rešpekt medzi študentkami a študentami. Podpora kampaní proti šikane. Organizovanie kampaní proti šikane, ktoré zahŕňajú študentky a študentov ako aktívnych agitátorov zmien.

Podpora a zdroje

Vytvorenie študentských skupín, kde študentky a študenti môžu získavať podporu a zdieľať skúsenosti. Poskytovanie študentkám a študentom zdroje a informácie o organizáciách, ktoré špecializujú na prevenciu násilia.

Spolupráca s odborníčkami a odborníkmi na rodovú rovnosť.

Spolupráca s mimovládnyimi organizáciami. Naviazanie partnerstva s mimovládnyimi organizáciami, ktoré sa zaoberajú rodovou rovnosťou a prevenciou násilia na ženách. Organizácie môžu poskytnúť bezplatné prednášky, workshopy pre učiteľky a učiteľov na témy rodovej rovnosti, stereotypov a prevencie násilia.

Vzdelávanie učiteliek a učiteľov

Workshopy a kurzy, ktoré sú zamerané na presadzovania rodovej rovnosti a elimináciu rodových stereotypov. Prístup k odborným zdrojom: učiteľky a učelia by mali mať prístup k odbornej literatúre, online kurzom a ďalším vzdelávaniam oblasti problematiky rodovej rovnosti.

5.2 Odporúčaná odborná literatúra a možnosti spolupráce so vzdelávacími organizáciami

Publikácie o rodovej rovnosti a prevencii násilia na ženách v školskom prostredí:

Babanová, A. – Miškolci, J. (zost.): *Genderově citlivá výchova: Kde začít?.* Praha : Žába na prameni, 2007.

Burajová, B. – Činčurová, S.: *Situácia detí, svedkov domáceho násilia.* Bratislava : IVPR, 2016.

Cviková, J. – Juráňová, J. (ed.): *Ružový a modrý svet.* Bratislava : Aspekt, 2003.

Kiczková, Z., Szapuová, M. (eds.): *Rodové štúdiá,* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2011.

Lukšík, I., Supeková, M.: *Sexualita a rodovosť v sociálnych a výchovných súvislostiach.* Bratislava : Humanitas, 2003.

Nemcová, L, Rovňanová, L., Fridrichová, P. *Ako vyučovať o domácom násilí.* Bratislava: IVPR, 2017.

Renzetti, C. M. – Curran, D. J. *Ženy, muži a spoločnosť.* Praha : Karolinum, 2003.

Smetáčková, I. (ed.): *Gender ve škole.* Praha: Otevřená společnost, 2006.

Vzdelávacie organizácie v oblasti rodovej rovnosti a primárnej prevencie násilia na ženách

Koordináčno-metodické centrum pre prevenciu násilia na ženách:

<https://www.zastavmenasilie.gov.sk/>

Cieľom KMC je vytvoriť, implementovať a koordinovať komplexnú celoštátnu politiku pre oblasť prevencie a eliminácie rodovo podmieneného a domáceho násilia. KMC zabezpečuje odbornú koordináciu aktivít prostredníctvom metodických usmernení pre poskytovanie služieb v oblasti primárnej prevencie, ako aj eliminácie násilia páchaného na ženách a deťoch, vytvára podmienky pre multi-inštitucionálnu spoluprácu pomáhajúcich profesií a zabezpečuje systém vzdelávania týchto profesií. Uskutočňovanie výskumov a monitoring predstavuje taktiež dôležitú úlohu v rámci KMC.

V rámci projektov KMC bol vytvorený online kurz o rodovej rovnosti, ktorý je dostupný zdarma : <https://totojerovnost.online/>

Občianske združenie Risoto:

<https://riso.to/>

Svojou prácou chcú prispieť k tomu, aby sa svet stal rešpektujúcim a inkluzívnym miestom pre všetkých. Pracujú na projektoch, ktoré prinášajú spoločenskú hodnotu. Medzi hlavné oblasti odbornosti patria ľudské práva, rodová rovnosť, umenie a kultúra, zelené inovácie, vzdelávanie a sociálne podnikanie.

Občan, demokracia a zodpovednosť

www.oad.sk , www.ruzovyamodrysvet.sk

V rámci svojich aktivít venovaných vzdelávaniu verejnosti v oblasti ľudských práv a podpory demokratického občianstva, realizuje vzdelávacie aktivity pre učiteľky a učiteľov, školy, metodicko-pedagogické centrá a ďalšie organizácie. Na svojich webových stránkach ponúkajú akreditované vzdelávacie kurzy. Téma rodovej rovnosti je ich súčasťou. V spolupráci s ostatnými feministickými organizáciami, predovšetkým s Aspektom sa podieľajú aj na tvorbe metodických materiálov a informačných publikácií.

Občianske združenie Možnosť voľby

<https://moznostvolby.sk/>

Hlavnou oblasťou záujmu sú ľudské práva žien. Realizujú vzdelávacie podujatia, workshopy.

Občianske združenie MyMamy, Prešov:

<https://www.mymamy.sk/>

Svoju prácu zameriavajú na elimináciu rodových stereotypov, prevenciu násilia na ženách.

Občianske združenie EsFem, Prešov

www.esfem.sk

Rodová rovnosť, eliminácia rodových stereotypov, prevencia násilia. Vydávanie neštandardnej pomôcky kvarteto s významnými ženami v dejinách. Workshopy a školenia pre učiteľky a učiteľov, študentstvo v oblasti rodovej rovnosti, primárnej prevencia násilia na ženách.

InTyMyTa

<https://www.intymyta.sk/>

Vzťahová a sexuálna výchova, rodové aspekty sexuálnej a vzťahovej výchovy. Realizujú workshopy pre učiteľstvo, študentstvo, ale aj pre rodičov.

Skúsenosti zo zahraničia ukazujú, že učiteľky a učelia, ktorí prejdú vzdelávacím programom zameraným na rodovú rovnosť, sú citlivejší k otázkam rodových očakávaní. Je tu oveľa väčšia pravdepodobnosť, že budú vytvárať vzory rodovo citlivejších vzťahov v interakcii so žiakmi a žiačkami (Coffey a Delamont, 2000). Odborníčky tiež poukazujú na fakt, že takýto kurz nemôže byť iba pár hodinovým „nalievaním“ informácií do učiteliek a učiteľov. Je nevyhnutné venovať veľký priestor práve rodovému scitlivovaniu učiteliek a učiteľov a následne vzdelávaniu v oblasti rodovej rovnosti. Kurzy musia prebiehať aj zážitkovou formou, nielen formou prednášok.

Podpora spolupráce medzi učiteľkami, učiteľmi, rodičmi, študentstvom a odborníkmi, odborníkmi, je kľúčom k vytvoreniu prostredia, kde každý cíti, že je súčasťou prevencie násilia. Táto kapitola poskytla nástroje, techniky a odporúčanú literatúru na vybudovanie bezpečnej a inkluzívnej školskej kultúry, ktorá odoláva násiliu a podporuje rovnosť a rešpekt medzi všetkými členmi komunity.

5.3 Legislatíva a záväzné dokumenty o eliminácii rodových stereotypov vo vzdelávaní

Okrem Štátneho vzdelávacieho programu, ktorý stanovuje ciele vzdelávania a obsahové a výkonové štandardy, prinášame prehľad vybraných častí legislatívnych dokumentov, ktoré hovoria o eliminácii rodových stereotypov vo vzdelávaní.

Odporúčanie RE č. 1281 O rodovej rovnosti vo výchove (z roku 1995)

Odporúčanie jasne definuje nevyhnutné predpoklady na dosiahnutie rodovej rovnosti vo výchovnom procese:

- *Tradičné rodové roly vo výchove ešte vždy silne obmedzujú a redukujú možnosti voľby oboch pohlaví ... (čl. 4, ii)*
- *Dievčatám a chlapcom by mali byť prezentované pozitívne vzory žien z minulosti a súčasnosti, ako právoplatný výchovný koncept na prekonávanie stereotypov. (čl. 6)*
- *Rodová rovnosť vo výchove musí byť súčasťou širšej stratégie na dosiahnutie rovnoprávnejšej a demokratickejšej spoločnosti, uznávajúcej, že ženy v minulosti a súčasnosti zásadne prispeli k rozvoju Európskej kultúry a spoločnosti a je nevyhnutné začleniť do výchovy informácie o tom, že feminizmus bol ústredným zdrojom tohto prínosu. (čl. 9)*
- *Zhromaždenie preto odporúča, aby výbor ministrov požadoval od kompetentných autorít členských štátov realizovanie výchovy k ľudským právam rodovo citlivo a prijatie opatrení na zvýšenie rovnosti (de jure a de facto) vo vzdelávaní, aktívnu podporu rovnosti práv, rovnosti šancí, rovného rodovo citlivého prístupu k dievčatám a chlapcom, ženám a mužom, prostredníctvom:*
  - *vyhľadávania a šírenia príkladov dobrej praxe v oblasti rodovo citlivej výchovy, napríklad:*
  - *revíziou učebných materiálov a metód s cieľom posilnenia nediskriminujúceho jazyka a nesexistického prístupu ...*

- *revíziou stereotypných modelov a rolí pre dievčatá a chlapcov ...*
- *lepšou prezentáciou dôležitého významu žien v Európskych dejinách a kultúre*
- *začlenenia rodovej citlivosti a podpory rovnosti do prípravy pedagogických pracovníkov. (č. 12)*

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW)

CEDAW dohovor bol prijatý VZ OSN v roku 1979 (62/1987 Zb).

Diskriminácia žien je pretrvávajúcim javom a na jej odstránenie je potrebný aktívny zásah štátu. **Článok 5** stanovuje širšie povinnosti štátu na výkon opatrení odstraňujúcich diskrimináciu:

Štáty príjmu všetky príslušné opatrenia:

- *na zmenu spoločenských a kultúrnych zvyklostí, pokiaľ ide o správanie sa mužov a žien, s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a všetkých iných praktík založených na myšlienke podriadenosti a nadradenosti niektorého z pohlaví alebo na stereotypných úlohách mužov a žien;*
- *na zabezpečenie toho, aby rodinná výchova zahŕňala riadne pochopenie materstva ako spoločenskej funkcie a uznanie spoločnej zodpovednosti mužov a žien za výchovu a rozvoj ich detí.*

Z hľadiska výchovy a jej rodového aspektu je veľmi významný **článok 10** Dohovoru:

- *Štáty, zmluvné strany, prijímú všetky príslušné opatrenia na odstránenie diskriminácie žien, aby im boli zabezpečené rovnaké práva s mužmi v oblasti vzdelania a najmä, na základe rovnoprávnosti mužov a žien, opatrenia slúžiace na zabezpečenie:*
- *odstránenia všetkých stereotypných koncepcií úlohy mužov a žien na všetkých úrovniach a vo všetkých formách vzdelávania presadzovaním koedukácie a iných foriem vzdelávania, ktoré pomôžu dosiahnuť tento cieľ a najmä revíziou učebníc a školských programov a prispôbením vyučovacích metód;*

Záver

Učiteľky a učители majú jedinečnú príležitosť ovplyvňovať formovanie myslenia a hodnôt mladých ľudí. Ich úloha nie je obmedzená len na prenos vedomostí, ale zahŕňa aj aktívnu participáciu na formovaní zdravých vzťahov a hodnôt, ktoré budú stavebným kameňom inkluzívnej a bezpečnej spoločnosti. Táto metodika sa zameriava na posilnenie učiteľského zboru vo vytváraní atmosféry, kde je násilie neprijateľné, a na vývoj schopnosti rozpoznávať, predchádzať a intervenovať v prípade násilia páchaného na ženách a dievčatách.

Vo vypracovaní tejto metodiky sme zohľadnili aktuálne výskumy, medzinárodné normy a osvedčené postupy v oblasti rodovej rovnosti a násilia. Cieľom bolo poskytnúť učiteľkám a učiteľom nástroje, vedomosti a kompetencie potrebné na budovanie inkluzívnych vzťahov medzi žiačkami a žiakmi, ktoré sú založené na rešpekte, rovnosti a bezpečnosti. Veríme, že táto metodika prispeje k vytvoreniu vzdelávacích prostredí, kde sa vytvára kultúra nulovej tolerancie voči rodovo podmienenému násiliu, čím posilníme nielen životy jednotlivcov, ale aj kvalitu spoločnosti, v ktorej žijeme.

Použitá literatúra

Štátny vzdelávací program, 2015. Dostupné online: www.statpedu.sk

Connell, R. W. (2006). *Gender*. Cambridge : Polity Press. 173 s. ISBN 0-7456-2716-1

Bosá, M. – Filadelfiová, J. (eds.) 2009. *Učiteľky a riaditelia. Rodová nerovnosť a rodová segregácia na stredných odborných školách*. Prešov : EsFem. 146 s. ISBN 978 – 80 – 970309 – 5 – 7.

Kopperman, C. 2000. *K pojmu rodovo špecifická socializácia*, *Aspekt*, 2000, č. 1, s. 145–148.

Coffey, A. - Delamont, S. 2000. *Feminism and the Classroom Teacher: Research, Praxis and Pedagogy*, London and New York : Routledge/Falmer. 182 p. ISBN 0-750-70749-6

Inštitút pre výskum práce a rodiny vydal túto publikáciu ako súčasť výstupov národného projektu Prevencia a eliminácia rodovej diskriminácie OP ĽZ NP 2018/4.1.2/01, ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje www.esf.gov.sk.